

هاشوق دلباخته ادبیات و فرهنگ ایران

۱ - القواعد الاساسیه لدراسة الفارسیه . چنانکه از نام آن بر میآید نخستین کتابی است که با سلوب علمی نوین برای تدریس اصول و قواعد دستور زبان فارسی بعرب زبانان تالیف گردیده

۲- اغانی شیراز او غزلیات حافظ الشیرازی . در دو جلد بزرگ شامل ۸۰۰ صفحه وزیری، ترجمه عربی کلیه اشعار حافظ است که توسط «انجمن تالیف و ترجمه و نشر» کشور مصر « در ۱۹۴۴ و ۱۹۴۵ با بهترین اسلوبی انتشار یافته

۳- حافظ الشیرازی. کتاب مفصل و مشروحی است شامل احوال حافظ شیرازی و جنبه‌های مختلف زندگی او و اوضاع زمان و معاصرین و خصوصیات گوناگون حیات و عقاید عرفان و نکات اساسی فلسفه او که بسبب علمی بی سابقه‌ای بزبان عربی نگاشته شده و بنگاه دارالعارف مصر آنرا چاپ و منتشر نموده است.

۴- حدائق السحر فی دقائق الشعر نخستین کتابی است که در فن بلاغت زبان و عروض و اوزان شعر فارسی بقلم رشیدالدین محمد عمری کاتب بلخی متوفای سال ۵۷۳ معروف به «طوطا» برشته تحریر در آمده و در این اواخر بزبان عربی ترجمه گردیده « و انجمن ترجمه و تالیف و نشر» کشور مصر آنرا بطبع رسانیده است .

۵- قصة الحضارة الفارسیه داستان تمدن ایران بقلم دانشمند انگلیسی «ول دورانت» در تشریح و تحلیلی تمدن ایران باستان بسبب شیوائی بزبان عربی ترجمه و در سال ۱۹۴۷ بوسیله

از اشعار اوست

متحر کند کلها ز نسیم صبحگاهی

جو درون سینه دلها ز مهابت الهی

و نیز از اوست

ز فراخنای عالم بسدو چشم ما نشستی
بشد از میانه حامل شده نقش غیر زاتل
همه حیرتم سرا بسا برخ تو در تماشا
در صلح گویم اینک که زدر در آمدی تو
ز سر رضا دهم جان به نثار مقدم تو
بسرا عجب شعری که بوجدور قص خیزم

بنشین بجای نیکو که عجب بجا نشستی
ز سر هوس نشستم ز سر هوا نشستی
که بدیده و دل من تو چو آشنا نشستی
که درون دیده و دل خوش و باصفا نشستی
که به بستر غریبان بسر رضا نشستی
ز چه ای هزار دستان خمش از توانشستی
طهران ۱۶ اسفند ماه ۱۳۲۸

جعفر سلطان القرانی

کتاب خانه سعادت مصر چاپ و منتشر گردیده است

۶- فیما نقله الجاحظ من اخبار الفرس، مباحث جامع و مفصل که در گزارشهای مختلف اوضاع تاریخی و احوال پادشاهان ایران بقلم مورخ و ادیب نویسنده و مشهور « الجاحظ » نگاشته شده در مجله دانشکده ادبیات فؤاد اول در مصر چاپ و انتشار یافته است

۷- مصادر فارسیه فی التاريخ الاسلام. منابع فارسی در تاریخ اسلام شامل بحث علمی مفصل در مجله دانشکده ادبیات فؤاد اول مصر انتشار یافته است

۸- نشأة الشعر الفارسی. تکامل شعر فارسی عبارت از بحث و تحلیل مفصل که در مجله یاد شده در بالا طبع گردیده است

۹- رحلة الی ایران. مسافرت بایران عبارت از یک سلسله مقالات جذاب و دلچسبی که اوضاع معاصر ایران را شرح میدهد. در مجله « راوی جدید » سال ۱۹۴۳ انتشار یافته است. اثر پربهائی است که در شناساندن ایران و زبان و فرهنگ و تاریخ ایران و نفوذ روح اجتماعی ایران در تمدن اسلام ارزشی عظیم دارد و ایران و ایرانیان را چنانکه بوده هستند بلکه با آب و رنگی جذاب تر و تازه تر برب زبانهان معرفی میکند باین معنی که مندرجات این کتابها با وجود اینکه دور از روح جانب داری و مبالغه و اغراق است چون باقتضای مذهب عشق و آمین عشاق حقایق و دقایق تعبیر را بامهر و عاطفه و وداد قلبی خود بهم در آمیخته آنها را زروی لطف و محبت جلوه داده است.

این نه کتاب سودمند که در حدود خود بی مانند هستند علاوه بر همه مزایا روش حقیقت جوئی و حق نویسی خاور شناسان و تعبیرات فصیح و بلیغ زبان عربی را نیز در بردارند. این کتابها مانند دسته‌های گل رنگارنگ و زیبا و معطری هستند که هرگز دیده دل از دیدن و بوئید نشان سیر نمیشود و هرچه بیشتر آنها را می بیند دقایق آنها را بیشتر میفهمد و بهنرهای که استاد در آرایش و پیرایش آنها بکار برده بیشتر اذعان میکند. حقیقت اینست که کتابهای یاد شده در بالا مخصوصاً کتاب عظیم و اثرشایان تقدیر و تکریم « اغانی شیراز » که ترجمه شعری و نثری دیوان حافظ است مانند خود حافظ خواننده را دچار احساسات سحر آمیز مینماید من این کتاب مستطاب را دوبار خوانده‌ام و هم اکنون سومین بار است که آنرا میخوانم.

کتاب اغانی شیراز دیوان حافظ را یکبار بانمام جلال و جمالی که در صورت و معنی فارسی آن وجود دارد بچشم ایرانیان جلوه میدهد و بار دیگر در حالتی که آنرا بخلعت فصاحت و بلاغت و تعبیرات عالی و با آهنگ زبان عرب مطلع ساخته است بر بی جلوه میدهد و یک حافظ دیگری که دارای روح ایرانی با قیافه عربی است باشنایان این دو زبان معرفی مینماید. این نکته مدنهادست که موجب مناقشه و اختلاف شده و زبان و خامه گویندگان و نویسندگان را بخود مشغول داشته که آیا برای نویسنده ترجمه مشکل تر است یا تألیف؟ و بالاخره اهل تحقیق بر آن شده و اقرار نموده اند که برای نویسنده ترجمه دشوار تر و خسته کننده تر و طاقت فرسا تر از تألیف است زیرا شخص در تألیف فقط کافی است فکر خود را به قالب الفاظ در آورد لیکن در ترجمه مفید است که قصد و غرض کس دیگر را با عباراتی که در خور ادای آنها

باشد و از شیوهٔ تعبیرات خودمانی زبانی که بدان ترجمه میشود پرت نباشد بیان نماید و بعبارة اخری بیگانه را بقیافه خودی و غریب را بلباس آشنا در آورد و صورت او را بقدری عادی و مأنوس سازد که رنگ غربت و بیگانگی او بکلی برطرف شود و شکل خودی و همشهری واقعی بشود و این کار آنوقتی دقیق تر و مشکل تر میشود که نویسنده‌ای ناچار شود یا بخواهد قطعهٔ شعری ترجمه کند و عبارت منظومی را بزبان خود انتقال بدهد زیرا بلوه دادن ترجمه دقیق و ریزه کاریهای شعر مستلزم ذوق و سلیقهٔ مخصوصی است که خود مانند قریحه شاعر باید ذاتی و خدا داد باشد تا بتواند از عهدۀ انجام مقصود خود برآید بویژه اگر ترجمه شامل چند فرد و چند بیت و چند قطعه و چند غزل معین نبوده بلکه تمامی اشعار و غزلیات شاعر عارفی چون لسان الغیب شیراز که « شاعر الشعرا » ایران است بوده باشد

باری چون شعر حافظ برخلاف سایر شعرا اسرار و مفاهیمی را در بردارد « که فهم و ادراک آنها ممکن ولی بیان و توصیف شان غیر ممکن است » از اینرو نقل و ترجمه آنها بزبان دیگر احتیاج بدقت فکر دارد و علاوه بر احاطۀ کامل بهردو زبان مستلزم ذوق سلیم و سلیقه که منشاء آن استعداد فطری باشد نیز میشود. با قیدی که بر عایت اختصار در نوشتن مقاله دارم محض اینکه گواه چنین مدعای بزرگی ناگفته نمانده باشد تنها بهمین يك بیت زیر اکتفا میکنم

بهشت عدن اگر خواهی بیا با ما بمیخانه
که از پای خمت روزی بحوض کوثر اندازیم

« و تابعی الی و ادبها حانوت خمار »
فقیها جنة المأوی و نهر الکوثر الزاهر

بدون شك خوانندگان محترم پس از اطلاع بر این مقدمات یعنی ملاحظه و نام کتب فوق الذکر و استحضار بر نکات نثر و مندرجات پر مغز آنها مایلند مؤلف و نویسنده زبر دست آنها را که باید قاعدهٔ فاضل و دانشمند عرب زبان و فارسی دان و آشنا بزبانهای بیگانه و ادیب و شاعر و باضافهٔ مسلمانی روشن فکر و ایران دوستی کم نظیر باشد نیز بشناسند و بدانند این مردی که بشوق ذاتی و محبت فطری بیش از يك ایرانی وطن پرست بنام ایران و شرافت و نیکنامی ایران خدمت مینماید کیست و مقوم و شخصیت او چیست؟ او **دکتر ابراهیم امین الشواربی** دانشمند جوان و هنرمند مصری است که سمت استادی زبان و ادبیات فارسی را در دانشگاه فؤاد اول قاهره دارد و پایهٔ معلومات و وسعت اطلاعات او در زبان بعدی است که علاوه بر احراز چندین دانشنامه عالی، از دانشگاه لندن بسمت دکتری در زبان و تاریخ و ادبیات ایران نائل گردیده است.

برای اینکه قدر این استاد و اهمیت معنوی خدمات کم نظیر او بزبان و ادبیات فارسی از یکطرف و بتاریخ اسلامی و استنباط حقایق و کشف دقائق و جلوه دادن مآثر و آثار آن از سوی دیگر معلوم شود هیچ بهتر از آن نیست که عنان قلم را بدست استاد وی فیلسوف اسلام و شرق دکتر طه حسین وزیر فرهنگ کشور عزیز مصر بدهیم تا دانسته شود دکتر شواربی در در عمقوان جوانی که سنین کامرانی است چه رنجی بخود داده و در راه اعلاى شأن اسلام و شناساندن مقام و حیثیت ایران چه زحماتی را متحمل شده است. طه حسین در مقدمهٔ کتاب حافظ الشیرازی مینگارد:

«اطلاع ما بخصوصیات ادب و فرهنگ ایران کم مایه و وسائل ما در این باره بقدری محدود و ناقص بود که نمیتوانستیم آنرا مستقیماً از اهل آن بخواهیم بلکه ناچار بودیم از انگلیسان و فرانسویان و آلمانیها که با کمال تأسف در شناسائی این فرهنگ و چشیدن طعم چاشنی از ما پیشدستی نمودند استفاده نمایم چنانکه در این اواخر عمر خیام را از راه ترجمه‌های انگلیسی و بوسیله دانشمندان آنها شناختیم . حال دکتر ابراهیم شواری و همگنان دانشگاهی جوان او این فرصت را برای ما فراهم نمودند که ادب و فرهنگ ایرانی را بزبان عربی بنقل و ترجمه بی واسطه از ریشه‌های فارسی آن بخوانیم . پس حق و واجب آنست که ما حق آنها را تقدیر کنیم و آنان را با وسائلی که موجب پیشرفت آنها در این مجاهده پر خیر و برکت میشود کمک نمایم .»

اگر خواسته باشیم بدانیم که چرا دکتر طه حسین تا این درجه از مساعی دانشجوی ادیب و فاضل خود و یاران دانشگاهی وی تمجید میکند بیجا نیست که فهرست مندرجات کتاب بی مانند حافظ شیرازی او را بشرح زیر بنگاریم .
کتاب حافظ شیرازی که شامل شرح زندگانی حافظ است شامل پنج بخش مهم و مطالب ذیل میباشد:

بخش اول : ۱- استان فارسی ۲- شیراز ۳- شیراز در قرن هشتم هجری ۴- شیراز چنانکه من آنرا دیدم .

بخش دوم : قرن هشتم هجری در ایران از جنبه اوضاع سیاسی ۱- نظر کلی ۲- ابوسعید بن الجایتو ۳- ایلخانیان دوره اخیر ۴- آل کورت ۵- رؤسای سرابداران ۶- جلایریان ۷- آل مظفر فرمانروایان شیراز .

بخش سوم : ۱- نظر کلی ۲- نشوونمای حافظ شیرازی ۳- تربیت و تعلیم حافظ شیرازی ۴- دوست فرمانروایان ۵- ابواسحق اینجو ۶- حافظ و مبارزالدین محمد ۷- حافظ و شاه شجاع ۸- سالهای آخر عمر حافظ ۹- آنچه از حافظ نقل شده است ۱۰- مرگ حافظ .
 بخش چهارم : ۱- معنویات دیوان حافظ ۲- موضوعات حافظ ۳- عشق و جوانی ۴- باده و میگساری .

بخش پنجم : ۱- شاعر الشعرا ۲- شرح مشکلات دیوان حافظ ۳- معارضات غزلیات دیوان حافظ ۴- تخمیس دیوان حافظ ۵- فال گرفتن بادیوان حافظ .

دکتر شواری کتاب حافظ شیرازی را با عبارات نغز و دلپذیری که ترجمه فارسی آن این است آغاز میکند : « در قرن هشتم هجری شاعری در شیراز بسر میبرد که مهر و زیبایی را در شعر خود میسرود .

چکا چک شمشیرها و نیزه‌ها و غلغله جنگجویان در دره‌های اطراف او بلند بود ولی ترانه‌های او به پاسخ آنها طنین انداز بود و دلها را با مهر و آرزو سرشار میساخت . این شاعر شمس‌الدین محمد معروف به « خواجه حافظ شیرازی » ملقب بلسان الغیب است . او قبله احرار و ترجمان اسرار و شاعر ترین شعرای قرن هشتم هجری ایران بلکه

سرآمد نظم سربایان آنسرزمین از آن تاریخ تا بحال میباشد»

تذکر این نکته را در اینجا بوقوع میدانیم که اگر گفته شود یکی از اسرار حفظ ملیت و دوام استقلال ایران وجود همین چند نفر شاعر است که یکی از آنها حافظ میباشد اغراق و مبالغه نیست زیرا بزرگان عالم و کسانی که ایران را ندیده و نشناخته اند وقتی که فردوسی و خیام و سعدی و حافظ را میشناسند و پی میبرند که این راد مردان عظیم را خاک ایران زیر آسمان صاف و شفاف خود پرورش داده است بی اختیار در مقابل کشوری که حکم مادر آنها را دارد کوچک میشوند و حق شناسی از آنها برای خود فرضی لازم میشمارند و از صمیم قلب طرفدار و حامی آن میشوند. هنوز مقالات انتقادی و مؤثر پرفسور براون که بر ضد سیاست استعمارجویانه دولت انگلیس در ایران مینگاشت فراموش نشده و همه بخاطر دارند که آن مرد بزرگ با وجودی که خود انگلیسی و انگلیسی نژاد بود دولت خود را برای مداخلات نا روائی که در ایران مینمود (مخصوصاً قرارداد ۱۹۰۷ و ۱۹۱۹) چگونه بشدت ملامت میکرد. اینها برای چه بود؟ برای این بود که پروفیسور نامبرده از روی علاقه و احترامی که به بزرگان ایران مخصوصاً طبقه شعرائی بی مانند آن میگذاشت عاشق ایران بود و بقا و دوام این ملک و ملت را با احترام و تقدیری که از آن میراث عظیم مینمود واجب میشمرد. دکتر محمد اقبال دانشمند بزرگ پاکستان که بزرگان شرق و غرب به کمال فضل و اعتراف داشتند با اینکه بایران نیامده و این سرزمین و مردم آنها را از نزدیک ندیده بود معیناً يك عمر بستایش آن و شناساندن بزرگان آن مشغول بود و بیشتر آثار خود را بزبان فارسی بوجود آورد. بدون شك دکتر عبدالوهاب عزام که ترجمه عربی شاهنامه بنداری را تصحیح و چاپ نمود و فریدالدین عطار و مولانا جلال الدین را به پیشوائی اختیار کرد و دکتر یحیی خشاب که مجموعه گرانبھائی از آثار نثر و نظم ادبای ایران جمع آوری و آنها را ترجمه عربی و چاپ کرد و خلیل هندای که تاریخ ادبیات دکتر شفق را به عربی ترجمه نمود و استادان محمد حسن زیات و طه الندا در مصر و آقای احمد حامد الصراف و عبدالحق فاضل در عراق که رباعیات خیام را شعراً و نثرأ ترجمه نموده اند و این قدر بایران و ایرانیان علاقمند هستند همه از بركات همین چند تن شاعر و حکیم و دانشمند بزرگوار است که خداوند در طی قرون متمادی بایران و ملت ایران عطا نموده است و این دو نفر دانشجوی مصری آقایان فؤاد صیاد و حسنین که با جدیت هر چه تمامتر در تتبع احوال خواجه رشیدالدین فضل الله و حکیم نظامی رنج میبرند نیز بتون شك مفتون همین بزرگان و شیفته میراث جاودانی آنها شده اند.

دکتر شواری مشغول نوشتن دو کتاب یکی فرهنگ فارسی و دیگری کتاب اسرار عشق و محبت بایران است. عنوان کتاب دوم «لما ذاحب ایران» است.

فیلسوف اسلام و شرق دکتر طه حسین قدم را از همه فراتر گذارده و در نتیجه تتبعات عمیقی که در تاریخ تمدن اسلام نموده معتقد شده است که ادراك حقیقت کامل مدنیت اسلام جز با اطلاع بر زبان فارسی که زبان دوم اسلام است میسر نیست و نظر بمقام وزارت خود در نظر گرفته است که در پنج دانشگاه بزرگ مصر کرسی مخصوص تدریس فارسی برقرار دارد